

– детективи – Я. Флемінг «Агент 007», А. К. Дойл «Шерлок Холмс», Дж. Чейз «Стук, стук... хто там?», А. Крісті «Шосте відчуття»;

– епос (казки) – Г. К. Андерсен «Дюймовочка», «Огниво», Ш. Перо «Попелюшка», «Кіт у чоботях», О. Толстой «Золотий ключик», В. Жуковський «Людмила», М. Носов «Незнайка на місяці»;

– гумористична література – О. Зорич «Про людину», «Не закінчена розповідь», Є. Петров, І. Ільф «12 стільців», «Аркуш із альбому», «Чудові гості».

Під час роботи з людьми, що знаходяться у важких життєвих ситуаціях, особливу увагу потрібно приділяти *принципам підбору книг*:

– книги мають бути співзвучні тій життєвій ситуації, яку переживає людина;

– книга може використовуватися для регуляції емоційного стану людини або стимулювати його активність, або допомогти подивитися на ситуацію з іншого боку;

– тексти повинні допомагати розрядити ситуацію, впоратися з нестерпними для психіки страхами [2, с. 100].

Висновки і пропозиції. Отже, бібліотерапія, як інноваційний метод арт-терапії, стає все більш поширеним у практиці соціальної роботи. Адже вплив цього методу несе позитивний характер та може використовуватися не тільки в роботі з госпіталізованими хворими чи особами, що перебувають вдома, а також з різними групами клієнтів. Важливість цього методу полягає в тому, що для кожної конкретної історії клієнта можна підібрати певну літературу, яка б скорегувала її і вплинула на адаптацію клієнта до нового способу життя, на його психічне і моральне здоров'я.

Список використаних джерел

1. *Алексейчик А. Е.* Библиотерапия / А. Е. Алексейчик // Руководство по психотерапии / под ред. В. Е. Рожнова. – 3-е изд., доп. и перераб. – Ташкент : Медицина, 1985. – 404 с.
2. *Дрешер Ю. Н.* Современная концепция подготовки специалиста-библиотерапевта / Ю. Н. Дрешер. – М. : Медицина, 2003. – 248 с.
3. *Келлер Т.* Хорошая книга – тоже лекарство / Т. Келлер. – М. : Библиотека, 1999. – 200 с.
4. *Ловка О.* Новини в галузі бібліотечної психології / О. Ловка. – К. : Бібліотечна планета, 1999. – 234 с.

УДК 364-78

С.М. Драгунова, магістрантка

Науковий керівник: **В.А. Личковах**, д-р філос. наук

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ДРАМОТЕРАПІЇ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Розглянуто використання драмотерапії. Особливу увагу приділено застосуванню драмотерапії в соціальній роботі та її впливу на людей з обмеженими можливостями.

Ключові слова: драмотерапія, психодрама, люди з обмеженими можливостями.

Рассмотрено использование драматерапии. Особое внимание уделено применению драматерапии в социальной работе и её влиянию на людей с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: драматерапия, психодрама, люди с ограниченными возможностями.

Considers the use of dramatherapy. Special attention is paid to the application of dramatherapy in social work and its impact on people with disabilities.

Key words: *dramatherapy, psychodrama, people with disabilities.*

Постановка проблеми. Традиція лікування за допомогою драматичного мистецтва сходить до витоків цивілізації і існує стільки ж, скільки існує сама людська спільнота. Ця традиція безпосередньо не пов'язана з медициною, а заснована на осягненні людиною сенсу своїх вчинків і переживань. В античну епоху і до неї драматичне мистецтво як різновид цілющої практики було тісно пов'язане з релігією. Цей зв'язок добре помітний в античних театральних формах, таких як грецькі ритуали, пов'язані з культом бога Асклепія, покровителя медицини. Історично театр створювався з метою здійснення терапевтичної дії (теорія катарсису Арістотеля). Театр завжди викликає дуже сильні емоції у людей. Наприкінці XIX століття стали виникати психотерапевтичні театри в Німеччині, Австрії, США, Росії, Франції.

Сучасна драмотерапія – явище складне. Вона представлена багатьма школами і напрямками, в науці часто по-різному трактують основні принципи цього підходу. У той же час їх об'єднує те, що всі вони пов'язані з мистецтвом театру, мистецтвом драми, яке є в драмотерапії основним інструментом комунікації.

Актуальність дослідження. Важливим є обґрунтування можливості використання психодрами і драмотерапії у практиці соціальної роботи, в системі естетичного виховання; психосоматичних лікувальних заходів, особливо у людей з обмеженими можливостями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі не існує єдиної думки з приводу визначення драмотерапії. Термін вільно використовується для позначення клінічних рольових ігор і театру імпровізацій (Л.Б. Белянська, П.А. Опаріна, Т.Н. Караманенко, Р. Грейджер, К. О'Коннор, Я.Л. Морено). Незважаючи на те, що в її основі лежить творча гра, процес драмотерапії не є поверхневим або несерйозним. Сила і глибина впливу драмотерапії пов'язані із здатністю виражати події і переживання як-краво і точно, що дає можливість згадувати і переживати інакше певні життєві події, подивитися на них іншими очима.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є через аналіз сутності основних форм і методів драмотерапії розкрити її естетичні та лікувальні можливості, а на прикладі діяльності чернігівського театру «Дивосад» показати практичні результати її використання у соціальній роботі зі специфічними групами клієнтів.

Виклад основного матеріалу. Драма (грец. drama) – "дія", що відбувається. Вона зображає, переважно, приватне життя людини та її конфлікт із суспільством. При цьому акцент часто робиться на загальнолюдських суперечностях, втілених у поведінці і вчинках конкретних персонажів. Драмотерапія – це новий напрямок арт-терапії, що набирає темп і стає модним у наші дні. Вона використовує такий поширений технічний прийом, як драматизація, тобто розігрування сюжету. І хоча метод називається драмотерапія, в його основі лежить мистецтво театру, а не драматургія, театралізація психодрами в контексті останньої.

Цей напрямок арт-терапії використовує силу театрального мистецтва в межах терапевтичного процесу для отримання доступу до латентних зцілювальних ресурсів у роботі з клієнтами соціальної роботи. У творчому самовираженні клієнта відбивається як

причина, так і природа психічного розладу, а також воно сприяє реінтеграції дисоціативних станів клієнта, внесенню цілісності в умови розщепленої свідомості і робить ефект зцілення травмованої самості, що відчуває страждання.

Основні сфери застосування драмотерапії в соціальній роботі та лікуванні:

- 1) міжособистісні та внутрішньоособистісні проблеми;
- 2) сімейна та дитячо-батьківська терапія;
- 3) оргконсультування;
- 4) розвиток креативності у певній професії;
- 5) прикордонні розлади;
- 6) психосоматика;
- 7) естетотерапія через катарсис.

На відміну від психодрами, тут грається що завгодно і чие завгодно життя. Може програватися якесь певне завдання (як це зробити), а можуть розбиратися глибинні екзистенційні питання, що зачіпають сенс людського буття, призначення.

Завдання, які вирішуються за допомогою драмотерапії:

- 1) усвідомлення своїх тілесних і поведінкових моделей;
- 2) розвиток спонтанності та імпровізації;
- 3) розвиток і вдосконалення здатності до “режисури” власного життя;
- 4) можливість “переграти” життєві сценарії і патерни;
- 5) розвиток тілесної пластичності і пластики;
- 6) розширення репертуару поведінкових моделей;
- 7) можливість стати іншим (розвиток множинності особистості);
- 8) можливість повернутися в минуле і заглянути в майбутнє з метою самоідентифікації.

Процес драмотерапії – це не “терміновий ремонт”, це тонка й емпатична робота з клієнтом, а також фізичне зцілення, яке вимагає певного часу. Однак ця робота приносить величезне задоволення як соціальному працівнику, так і його клієнтам.

Драмотерапія спирається на природний драматичний характер будь-якої соціальної комунікації. Наше спілкування з іншими людьми являє собою «маленькі драми», в ході яких ми завжди презентуємо себе іншим. Драма – це перетворення дій людей у значущу подію. Завдяки залученню в спеціально сконструйований «світ гри», в якому міжособистісну взаємодію проявлено найбільш зримо і вбудовано в певну сценарну форму, драма допомагає людям встановити більш тісний зв'язок із повсякденною реальністю. Психодрама намагається імітувати реальність взаємин, використовуючи можливості уяви і такі автентичні «матеріали», як людське тіло, розум і почуття, що проявляють себе в дії і словах. Сценічна гра припускає фокусування на різних видах людського досвіду – на тих чи інших «фрагментах» життя. Вона заснована на свідомому використанні драматичної форми. Драмотерапія спонукає людину до участі в різних сценічних діях, до створення різних персонажів і ототожнення себе з незвичними для нього ролями, тобто сприяє самопізнанню і самоідентифікації.

Як і будь-який драматичний процес, вона передбачає наявність певної аудиторії. У цьому відношенні драмотерапія, звичайно, нагадує театр, який обов'язково передбачає моделювання різних подій і персонажів, прагнучи передати їх гранично чітко та яскраво.

Драмотерапія – це лікувальний метод, що використовує техніку дії. Він може бути використаний не тільки для усунення симптомів і «пошкоджених» моделей поведінки, але і для прискорення особистісного росту і розвитку. Вона може бути корисна різним типам клієнтів у різні періоди життя, як наприклад, під час складних емоційних життєвих ситуацій.

Однак драмотерапія є панацеєю не для всіх. Хронічні пацієнти з нерегульованою поведінкою потребують постійної реабілітації, що є неможливою у драмотерапії. Крім того, це люди, які страждають гострим психозом, параноєю, суїцидальними нахилами, маніями, ушкодженнями мозку, соціопатичні і депресивні пацієнти. Хоча вплив на психічні розлади особистості може мати успіх, для цього необхідні спеціальні умови і особливим чином підготовлений штат допоміжних осіб. Натомість вплив драмотерапії є ефективним для багатьох типів людей, включаючи ув'язнених, алкоголіків, наркоманів, тих, які страждають заїканням, дітей із психічними травмами, сім'ї та людей, що перебувають у кризовому стані; в роботі з підлітками, аутичними дітьми, закоренілими злочинцями, особами, які зазнали сексуального насильства, навіть алкоголікам і онкологічним хворим. Приносить вона позитивний ефект і у лікуванні деяких психосоматичних захворювань. Таким чином, драмотерапія може бути корисною широкому колу людей, при різних діагностичних категоріях, в індивідуальних і соціальних проблемних сферах, у широкому спектрі поведінкових порушень.

Для більш глибокого пізнання дійсності, навколишнього світу, соціуму особам з обмеженими можливостями здоров'я необхідно не тільки спостерігати за різними явищами і подіями, але і практично діяти з предметами, виявляти їх властивості та особливості, зв'язки і відносини між ними. Отже, драмотерапія заснована на активності уяви, вона є унікальним засобом продуктивної творчої взаємодії з навколишньою дійсністю, завдяки чому вдається досягти глибоких змін в установках і світовідчутті особистості.

Драмотерапевти використовують мистецтво театру насамперед для досягнення змін у стані людини та в її відносинах з навколишнім світом. Це досягається здатністю драмотерапії знімати емоційну напругу і сприяти вирішенню психологічних конфліктів. Важливу роль при цьому відіграє можливість встановлення контактів з іншими людьми. Без уяви не може бути драми, і для того, щоб уява привела до зцілення, вона має бути певним чином сконструйована. Оскільки драмотерапія заснована на творчості, вона обов'язково передбачає активність уяви. Вона приводить до створення таких умов, коли люди проявляють свій творчий потенціал, використовуючи наявні можливості. Порушення поведінки коригуються завдяки відновленню балансу в реакціях людини на реальні життєві ситуації, а аж ніяк не у зв'язку із заміною одних поведінкових стереотипів іншими. Це становить суть драмотерапії як лікувального засобу і дозволяє пояснити її високу ефективність у різних сферах практичного застосування. Драмотерапія пов'язана зі зняттям однієї маски і надяганням іншої. Людина скидає психологічну маску і надягає драматичну, покликану не приховувати, а, навпаки, розкривати людські почуття.

Використання драмотерапії сприяє розвитку творчої активності та адаптації інваліда до середовища, в якому він живе, формування особистості, активної, творчо мислячої, приймаючої нестандартні рішення в критичних ситуаціях.

Драмотерапія вчить розумінню. Її здатність зцілювати заснована на тому, що вона допомагає встановлювати контакти і взаємодіяти з іншими людьми. Людина, що має

інвалідність, не завжди може виявити свої дарування, розвинути їх, приносити користь суспільству. Мистецтво театру доступно всім: участь у театральних постановках дають інваліду творчу сміливість, віру в свої сили, вправляє і тренує пам'ять, увагу, уяву. Людина вчиться контролювати свою поведінку, а також тому, чого завжди не вистачає – спілкуванню.

Мало хто з нас у коловороті повсякденних турбот та проблем замислюється над тим, як воно жити, не маючи змоги бачити навколишній світ, чути звуки, пересуватися швидко та легко, без зусиль долати будь-які перешкоди. Важко уявити, що відчуває людина з обмеженими можливостями, для якої, наприклад, звичайний похід в магазин чи прогулянка є дуже непростими, а інколи і небезпечними. А між тим такі люди живуть поруч з нами. Щодня вони змушені долати силу-силенну труднощів, намагаючись не просто вижити у нашому суспільстві, а й бути його повноцінними членами. Саме для того, аби допомогти таким людям адаптуватися в нашому світі, і був створений в місті Чернігові театр «Дивосад».

Всі актори тут – люди з обмеженими фізичними можливостями і важкими діагнозами: синдромом Дауна, ДЦП, шизофренією та епілепсією. І саме за допомогою мистецтва ці люди краще пристосовуються до життя в суспільстві. А на сцені вони не грають, а живуть.

Історія «Дивосаду» почалася за участю Марини Каранди (кандидат філософських наук, доцент педагогічного університету) в 2006 році. Саме тоді благодійна організація створила театр для дітей з обмеженими можливостями. Але тільки після приходу сюди Ірини Пісні (яка створила для своїх дітей домашній театр з трьома акторами – своїми дітьми) у 2010 році він отримав нове дихання.

Особливість театру «Дивосад» в тому, що під кожного артиста пишеться свій сценарій – більшості просто не під силу вивчити довгі, витіюваті тексти. Через важкі психічні і неврологічні відхилення у деяких акторів слабка пам'ять. І навіть, якщо хто-небудь забуває слова на сцені, то починають імпровізувати. В результаті спектакль виходить навіть яскравішим, ніж за сценарієм. Головне – перетворити недоліки акторів на переваги.

Нині у театрі 13 акторів з різними діагнозами, серед яких є і здорові люди. Їх творчому ентузіазму може позаздрити будь-який професійний колектив. Бо ж для багатьох учасників заняття в театрі є єдиною справжньою радістю в житті і шансом проявити себе. Наймолодшому акторові сім років, найстаршому – сорок. У театрі немає обмежень – усі охочі мають змогу прийти до театру. В ролі актора, волонтера і просто глядача. Та хоча актори – це люди з обмеженими можливостями, репертуар театру зовсім не дитячий: «Маленький принц» Екзюпері, «Різдвяні цикли» Йосипа Бродського, «Хроніки Нарнії», «Таємниці снігової королеви», «Аліса в країні чудес», «Ромео і Джульєтта».

Отже, труп цього театру складається з дітей і дорослих, у яких різні діагнози: дитячий церебральний параліч (ДЦП), дефекти мовлення, аутизм, синдром Дауна. Але, коли ці відважні актори виходять на сцену разом зі здоровими членами своєї сім'ї, глядачі, затамувавши подих, спостерігають за сюжетом, і мало хто думає про те, скільки праці вкладено в кожну нову роль, слово чи жест.

Чернігівський «Дивосад» бере активну участь у фестивалях, які відбуваються в межах області. Його учасники вже кілька років поспіль їздять до Польщі на фестивалі театрів для людей з обмеженими можливостями та завжди привозять звідти нагороди. Творчий процес є дуже важливим для людей з особливими потребами. Так їм легше інтегруватися у суспільство, де до них звикли ставитися з обережністю.

Висновки. Цілющий вплив драмотерапії не лише на людей з особливими потребами, а й на всі групи клієнтів та пацієнтів, що потребують допомоги, неоціненний як в соціальній роботі, так і в психотерапії та медицині. Коли лікарі та психотерапевти безнадійно хитають головами, медикаменти не дають ефективного впливу на перебіг відхилень та порушень у фізичному та психічному розвитку, на допомогу приходять драмотерапія. Саме цей вид арт-терапії пробуджує всі внутрішні резерви самої людини і дає змогу самостійно вилікувати себе за допомогою гри та перевтілення. І перетворює із пасивного члена суспільства (глядача, який лише спостерігає та аплодує в потрібний момент) в активного (актора і режисера, який сам творить своє життя і грає в ньому головну роль).

Список використаних джерел

1. *Белянская Л. Б.* Нескучная энциклопедия / Л. Б. Белянская. – М. : Сталкер, 2003. – 456 с.
2. *Грейнджер Р.* Драмотерапія / Р. Грейнджер. – М. : Пітер, 2001. – 354 с.
3. *Еріксон Е. Х.* Детство и общество / Е. Х. Еріксон. – СПб., 1996. – 245 с.
4. *Караманенко Т. Н.* Ляльковий театр / Т. Н. Караманенко. – М. : Просвещение, 1982. – 267 с.
5. *О'Коннор К.* Теория и практика игровой психотерапии / К. О'Коннор. – М. ; СПб. : ПИТЕР, 2002. – 288 с.
6. *Опаріна П. А.* П'єси, сценарії для дітей та юнацтва / П. А. Опаріна. – М. : Владос, 2004. – 456 с.
7. *Савіна М.* «Дивосад» в Чернігові дивує глядачів / М. Савіна // Чернігівщина. – 2013. – 30 липня (№30 (410)).

УДК 364-787.22

О.Ю. Количева, магістрантка

Науковий керівник: **В.А. Личковах**, д-р філос. наук

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

КВІЛІНГ ЯК НОВИЙ НАПРЯМ АРТ-ТЕРАПІЇ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Проаналізовано значення арт-терапевтичної роботи у практичній діяльності соціального працівника з різними групами клієнтів. Квілінг розглянуто як новий вид арт-терапії, метод соціалізації та інкультурації дітей-інвалідів, спосіб розвитку творчого мислення та пізнання навколишнього світу.

Ключові слова: арт-терапія, квілінг, соціальна робота, адаптація, соціалізація, інкультурація.

Проанализировано значение арт-терапевтической работы в практической деятельности социального работника с различными группами клиентов. Квиллинг рассмотрено как новый вид арт-терапии, метод социализации и инкультурации детей-инвалидов, способ развития творческого мышления и познания окружающего мира.

Ключевые слова: арт-терапия, квиллинг, социальная работа, адаптация, социализация, инкультурация.

The meaning of the art therapy in the practice of social workers with different groups of customers is analyzed. Quilling is examined as a new type of art therapy, a method of socialization and enculturation of disabled children, the process of creative thinking and learning about the world.

Key words: art therapy, quilling, social work, adaptation, socialization, enculturation